

ȚĂRILE ROMÂNE ÎN „CHRONICA” LUI H. SCHAEDEL (SEC. XV): TEXT ȘI ILUSTRAȚIE

Zita Haiduc*

Abstract: *Liber Chronicarum* is a true encyclopaedia that includes history, philology, geography, hagiography and martyrology, ecumenical councils, religious sects and orders, biographies of those who distinguished themselves on the stage of history since the beginning of the world until the times when the book was completed. For most towns, lands, or characters – either biblical or historical – a limited number of templates was employed (645 woodcut blocks for 1809 images), consequently each block was reproduced several times. An instance of pattern employment was the repetition of the same image used to represent Hungary, Wallachia, Prussia and Saxony at a few pages distance in the text taken from pope Pius II's work, Aeneas Silvius in Europam, Memmingen, 1440. In the 23 rows of the text accompanying the picture called “Walachia” there are several pieces of information on the geographical position of the country and her neighbors, and it is stated that the language spoken by the “Vlachs” has Latin roots and it underwent changes. Updating the information, the text mentions that there are two rival parties in Wallachia, “Dăneștii” and “Drăculeștii”, that their enmity has nefarious consequences within the context of the struggle against the Turks, as well as the part played by Iancu of Hunedoara in the victories gained in this struggle. The latter is also mentioned when Hungary is described, particularly in the part on Transylvania, which the text notes that was once inhabited by Dacians; Iancu of Hunedoara's Romanian origin, his valiance and his many battles against the Turks are mentioned here.

Keywords: Hartmann Schedel, illustrated chronicle, Wallachia, woodcut

Liber Chronicarum, o istorie universală compilată din surse mai vechi și contemporane de către medicul, umanistul și bibliofilul Hartmann Schedel (1440-1514), din Nürnberg, este una dintre cele mai dens ilustrate și avansate, din punct de vedere tehnic, lucrări tipărite¹ ale epocii sale.

Hartmann Schedel, născut la Nürnberg, și-a făcut studiile la Leipzig (1456-1462) obținând titlul de Magister Artium, și la Padova (1463-1466), unde a obținut titlul de doctor în medicină. În anul 1485 a devenit doctorul orașului Nürnberg.

A moștenit bogata bibliotecă a vărului său, Hermann Schedel, pe care a continuat s-o îmbogățească: poseda, sub formă de manuscrise sau tipărituri, lucrări

* Dr., Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Române; e-mail: zita_haiduc@yahoo.com

¹ Pentru o viziune generală asupra elaborării *Liber Chronicarum* vezi: Adrian Wilson, Joyce Lancaster Wilson, *The Making of the Nuremberg Chronicle*, Nico Israel, 1976; Peter Zahn, *Hartmann Schedels Weltchronik: Bilanz der jüngeren Forschung* în „Bibliotheksforum Bayern” 24 (1996), 230–248; Stephan Füssel (ed.), *500 Jahre Schedelsche Weltchronik*, Carl, Nürnberg 1994; Christoph Reske, *Die Produktion der Schedelschen Weltchronik in Nürnberg*, Harrassowitz, Wiesbaden 2000; Elisabeth Rücker, *Hartmann Schedels Weltchronik, das größte Buchunternehmen der Dürerzeit*, Verlag Prestel, München 1988.

clasice, cărți de medicină, copii ale textelor marilor umaniști italieni, dar și opere de matematică, de cosmografie și de filosofie. În plus, și-a constituit o foarte bogată colecție documentară de desene și de stampe, dintre care multe aveau ca subiect monumentele antichității².

Inițiativa de a publica o cronică ilustrată emanat de la un cerc de patricieni bogați și cultivați, care locuiau în cartierul elegant din jurul bisericii Sf. Sebald. Antreprenorul din Nürnberg, Sebald Schreyer, și cumnatul lui, Sebastian Kammermeister, au finanțat producția acestei cărți. Michael Wolgemut și ginerele său, Wilhelm Pleydenwurff, au executat ilustrațiile în jurul anului 1490, moment în care atelierul acestora atingea apogeul artistic, iar tânărul Albrecht Dürer tocmai își termina ucenicia acolo.

După unii autori, ucenicia tânărului Dürer în atelierul maestrului Wolgemut s-ar fi petrecut între 1486 și 1490 (în acest caz, aportul lui la cartea în discuție este exclus); alți autori însă îl consideră prezent în același atelier și după ce a ieșit calfă (de la Paștele anului 1490 până la Rusaliile anului 1494) –, aceștia³ îi atribuie singura scenă mitologică a cărții, aflată pe f. XLI^r, în care vrăjitoarea Circe îi transformă pe însoțitorii lui Ulisse în animale.

Liber Chronicarum, mult mai cunoscută sub titlul de *Cronica de la Nürnberg*, ale cărei ambe versiuni (latină și germană) au ieșit în anul 1493, de sub presele lui Anton Koberger (1450-1513), traduc, mai bine decât orice altă operă, preocupările intelectuale, viziunea asupra lumii și concepția grafică germană a epocii.

Anton Koberger⁴, membru al unei familii cunoscute, și-a deschis atelierul în anul 1470 și s-a impus în scurt timp drept cel mai mare editor al vremii sale. Reputația lui era atât de mare, încât Jodocus Badius îl considera „prințul librarilor, al negustorilor cinstiți și loiali, un prototip de cinste și dreptate”⁵. Maestrul caligraf Johann Neudorfer a consemnat faptul că în atelierul din Nürnberg al lui Anton Koberger lucrau zilnic 24 de prese și 100 de lucrători⁶.

Sebald Schreyer și-a propus, încă din anul 1480, să impulsioneze elaborarea unei opere literare care să poarte amprenta umanismului german; după mai multe căutări, misiunea i-a fost încredințată lui Schedel, a cărui bibliotecă constituia un centru de documentare ideal pentru proiectul lui Schreyer. Pentru a reprezenta într-un mod cât mai atrăgător locurile și personajele pomenite în cronică, se impunea ilustrarea din abundență a lucrării, dar publicarea unei cărți ilustrate cerea

² Elena-Maria Schatz, *Cronica de la Nürnberg (1493), expresie definitorie a umanismului german*, „Revista română de istorie a cărții”, An 11-IV, nr. 3/4, p. 66, nota 4.

³ Jean-Henri Martin, *Mise en page et mise en texte du livre français. La Naissance du livre modern (XIVe-XVIe siècle)*, Paris, Edition du Cercle de la Librairie, 2000, p. 80, nota 28.

⁴ Lülfig, Hans, *Koberger Anton*, „Neue Deutsche Biographie”, 12 (1979), S. 245-246 [Onlinefassung]; URL: <http://www.deutsche-biographie.de/ppn118563890.html>.

⁵ Elena-Maria Schatz, *op.cit.*, p. 66, nota 5.

⁶ *Ibidem*.

investiții mari și prețul ridicat al volumului ar fi făcut nesigur succesul comercial, de unde necesitatea de a se recurge la o finanțare exterioară.

Asociat cu cumnatul său, Sebastian Kammermeister, Schreyer a încheiat un contract cu pictorii Michael Wolgemut (1434/37-1519)⁷ și Wilhelm Pleydenwurff (1460-1494)⁸, care au apărut, din acel moment, ca principalii responsabili pentru realizarea materială a lucrării. Deși primul act, încheiat la sfârșitul anului 1487 sau la începutul anului 1488, s-a pierdut, din actul semnat la 29 decembrie 1491 aflăm suficiente detalii despre comanda efectuată: pictorii se angajau să livreze, într-un termen rezonabil, plăcile xilografate prevăzute, ca și machetele edițiilor în limba latină și în limba germană; tot ei urmau să supravegheze tipărirea edițiilor în ambele limbi pentru a controla plasarea corectă a figurilor inserate în text –, pentru aceste servicii li se acorda suma de 1000 de florini. Editorul-tipograf Anton Koberger se angaja la rândul său prin contract, la data de 16 martie 1492, să cumpere hârtie de calitate excelentă și de format foarte mare, numită *Superregal*, și să tipărească lucrarea contra sumei de „4 guldeni de Rin topul de hârtie”⁹. În prezent se apreciază că tirajul la ediția latină a ajuns la 1500 de exemplare, iar ediția germană a numărat în jur de 1000 de exemplare.

Întreaga lucrare a fost dusă la bun sfârșit: ediția în limba latină a apărut cu data de 12 iulie 1493, iar cea în limba germană, tradusă de Georg Alt (1450-1510)¹⁰, cu data de 23 decembrie a aceluiași an.

Cei implicați în realizarea acestei cărți au conceput-o ca pe o operă monumentală, atât prin cuprins, mesaj și semnificație, cât și prin dimensiuni. Fabricată manual, hârtia pe care a fost tipărită își dovedește calitatea chiar și după scurgerea a mai bine de o jumătate de mileniu: la exemplarele care au avut șansa unei conservări corespunzătoare, frapează încă albul și strălucirea acesteia. Fiecare coală, îndoită la jumătate (de unde rezultă formatul în folio al cărții), a permis stabilirea unui zaț (oglindea textului) de 37 × 22,5 cm.; marginile foarte largi ale paginii tipărite creau un echilibru deosebit de armonios între text, imagini și spațiile libere, evitând impresia de încărcat și de greoi. Pentru a se obține aceste efecte, s-a realizat macheta fiecărei pagini, multe machete păstrându-se până azi.

Dimensiunile originale ale foilor nu se mai regăsesc însă decât la puține dintre exemplarele care au supraviețuit până azi. La cele mai multe exemplare, cu ocazia legării, marginile albe ale foilor au fost tăiate (mai mult sau mai puțin), afectându-se astfel echilibrul atent calculat al fiecărei pagini. Cele mai mutilante tăieri s-au practicat asupra acelor exemplare care, din motive de economie, au fost legate în scoarțe recuperate de la alte volume, acesta fiind și cazul celor două exemplare deținute de Biblioteca Națională a României.

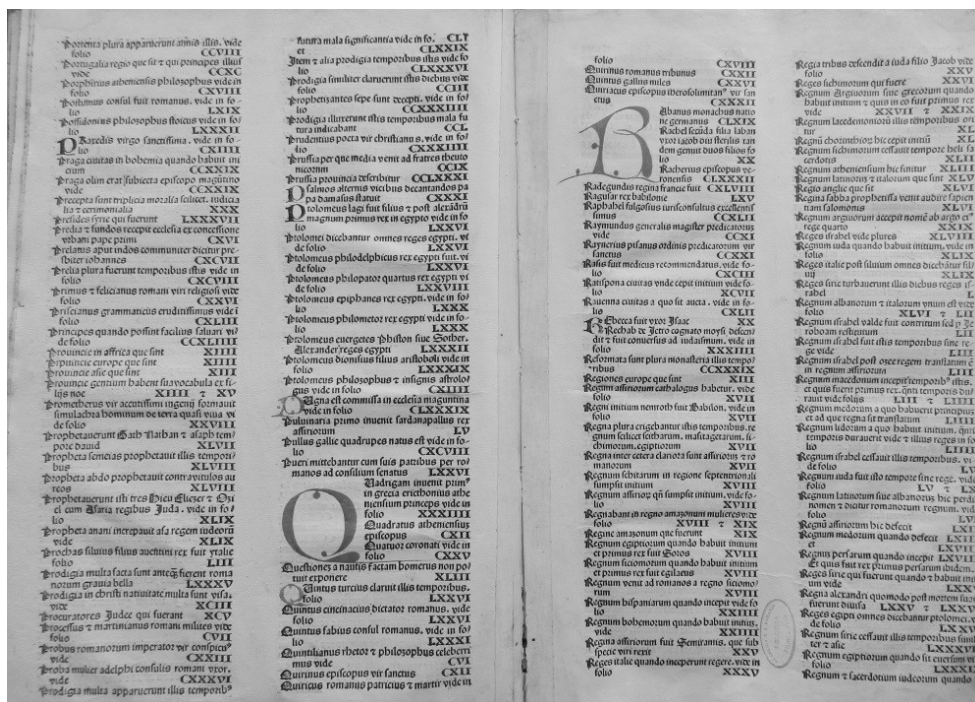
⁷ <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/646631/Michael-Wolgemut>

⁸ Weilandt Gerhard, *Pleydenwurff, Wilhelm*, „Neue Deutsche Biographie”, 20 (2001), S. 539 f. [Onlinefassung]; URL: <http://www.deutsche-biographie.de/ppn11874111X.html>.

⁹ Elena-Maria Schatz, *op. cit.*, p. 70.

¹⁰ Goldschmidt Johannes, *Alt, Eugen Johann*, în „Neue Deutsche Biographie”, 1 (1953), S. 207 [Onlinefassung]; URL: <http://www.deutsche-biographie.de/ppn130547352.html>.

Volumul complet este format din 20 de foi nenumerotate, 299 (de fapt 300) de foi numerotate cu cifre romane, precedate de substantivul *Folium* (foaia), scris fie întreg, fie prescurtat, *Folio*, și de alte 5 foi nenumerotate. Pe prima foaie tipărită a ediției în limba latină, într-o scriere de tipul *Textura monumentalis*, apare nu titlul operei, ci titlul indexului alfabetic al tuturor numelor proprii și al noțiunilor cuprinse în lucrare: „*Registrum huius operis libri Cronicarum cum figuris et imaginibus ab initia mundi*”. Acest index, tipărit pe două coloane, ocupă primele 20 de foi nenumerotate.

Liber chronicarum, Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, Inc. 7, *Index* cu inițiale rubricate.

În continuare, sunt prezentate, prin texte și imagini, evenimentele și personajele definitorii pentru fiecare dintre cele șase perioade tradiționale ale istoriei omenirii, perioade definite de Eusebiu din Cesareea și reluate de Sf. Augustin, numite „vârste”: *Prima [-Sexta] etas mundi* (f. I-CCLVIII)¹¹:

- Prima vârstă: din momentul Creației până la Potop;
- A doua vârstă: până la nașterea lui Avraam;

¹¹ Kirsch Mona, *Eine neue Perspektive auf Hartmann Schedels „Buch der Chroniken und Geschichten“ – Weltchronistik an der Schwelle zwischen Mittelalter und Früher Neuzeit*, „Concilium medii aevi”, 13, 2010, p. 85–115.

- A treia vârstă: până la Regele David;
- A patra vârstă: până la captivitatea babiloniană;
- A cincea vârstă: până la nașterea lui Iisus Christos;
- A șasea vârstă: până în epoca contemporană autorilor;
- A șaptea vârstă: sfârșitul lumii și Judecata de Apoi.

Așa cum era și firesc, atât Schedel, cât și artiștii ilustratori au dat o atenție mai mare epocii contemporane lor, cuprinse în cea de-a șasea vârstă a omenirii. Astfel, descrierea orașului Nürnberg, cu imaginea plasată pe două pagini (f. XCIX^v-C^r), mișcarea husită, înăbușirea ei, arderea pe rug a lui Ian Hus (f. CCXXXVIII^r, CCXXXIX^v, CCXLI^v) sunt tratate cu multă atenție, cu lux de amănunte; guvernul imperial este prezentat schematic, într-o planșă mare (f. CLXXXIII^v-CLXXXIII^r), dispusă pe trei niveluri, nivelul superior fiind destinat împăratului, înconjurat de principii electori, cel de-al doilea și cel de-al treilea nivel fiind consacrate celorlalți membri ai guvernului imperial, în costumele rangurilor lor, fiecare cu stema și blazonul ținutului pe care îl reprezintă¹². Un ultim eveniment deosebit este menționat în finalul capitolului: Maximilian, duce al Austriei și Burgundiei, fiul împăratului Frederic III, rege din anul 1486, a fost proclamat, prin votul electorilor, împărat al Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană, la data de 23 mai 1493. Capitolul, în ediția aflată la București sau cea de la Bayerische Staatsbibliothek, se încheie cu trei foi albe, având tipărite atât colontitul (*Sexta etas mundi*), cât și numerotarea (f. CCLVIII-CCLXI); aceste foi erau destinate însemnărilor pe care ar dori să și le facă posesorul fiecărui exemplar, referitor la evenimentele ulterioare și la faptele viitoare ale principilor, în vederea adunării materialului pentru o nouă ediție a cronicii, așa cum anunță textul ultimului paragraf de pe f. CCLVIII^v.

Varianța latină, tipărită cu *Antiqua Rotunda*, destinată mediului european elită, este mult mai bogată sub aspectul ilustrației. Pentru majoritatea orașelor, ținuturilor și chiar țărilor reprezentate în carte, ca și pentru portretele personajelor, fie ele biblice sau istorice, s-a folosit un număr limitat de șabloane (645 de plăci de xilogravură pentru 1809 imagini). Portretele a 596 de personaje (sfînți, papi, împărați, regi, comandanți de oști, poeți, filosofi etc.) au fost trase după numai 72 de plăci, fiecare placă fiind reprodusă, în consecință, de 8-9 ori.

În afară de personajele biblice și istorice, celelalte ilustrații sunt reprezentate de scene și de imagini ale unor orașe ilustrative pentru țările descrise. Horst Kunze afirmă că în *Cronică* există ilustrații ale unor orașe germane frumoase și realiste, iar unele reprezintă orașul ideal tipizat¹³.

Un exemplu de folosire a clișeeilor, în *Cronica de la Nürnberg*, este repetarea, chiar la câteva pagini distanță, a aceleiași imagini, pentru a reprezenta Ungaria (f. CCLXVIII^v), Walachia (f. CCLXX^v), Prussia (f. CCLXXX^v) și Saxonia

¹² Elena-Maria Schatz, *op. cit.*, p. 70.

¹³ Horst, Kunze, *Geschichte der Buchillustration in Deutschland das 15. Jahrhundert*, Insel-Verlag, Leipzig, 1975, p. 372.

(f. CCLXXXI^v)¹⁴, în textul reprodus din lucrarea papei Pius II¹⁵, *Aeneas Silvius in Europam*, Memmingen, 1440. Acest procedeu era curent folosit în secolul al XV-lea, când aceleași gravuri se puteau relua de la o pagină la alta, de la o carte la alta, chiar de la un tipograf la altul, fără ca fapta să fie considerată delict ori să afecteze interesul pe care lucrarea îl trezea.

La încheierea *Cronicii*, Schedel a consacrat o ultimă pagină (f. CCXCIX^f) evenimentelor petrecute în Germania în anul 1493, adăugând și o hartă a părții de nord și centrale a Europei (f. CCXCIX^v-[CCC]^f), considerată azi ca fiind prima hartă tipărită a Germaniei¹⁶. În partea din dreapta jos a hărții sunt trecute: „Walachia”, „Wyrzlzand” (Țara Bârsei), în afara arcului Carpatic, „Transilvania”, în interiorul arcului Carpatic, „Sibenburg” (cuvânt prescurtat pe hartă), plasat între Carpați și Dunăre; denumirea de „Danubius fl[umen]” (fluviul Dunărea) apare, pe hartă, notată numai în apropierea izvoarelor, în inima Germaniei. Dintre orașe este notat numai „Wardem” (Oradea), plasat corect în Transilvania în apropiere de „Teyssa fl[umen]” (râul Tisa). Merită menționat faptul că aceasta este cea de-a doua hartă reprodusă în *Cronica de la Nürnberg*. Prima hartă apare în *Secunda etas mundi* (f. XII^v-XIII^f) și este copia unei hărți a lumii, realizată de co-autorul *Cronicii*, Hieronymus Münzer (1437/1447-1508)¹⁷ după opera lui Ptolemeu. Harta Europei lipsește din cele două ediții păstrate în Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca.

Ilustrația care însoțește descrierea spațiului românesc este diferită în cele două variante, latină și germană. În varianta latină, imaginea folosită pentru *Die walachey* (la foliu XLVI^f) însoțește textul referitor la *Anglie Provincia*.

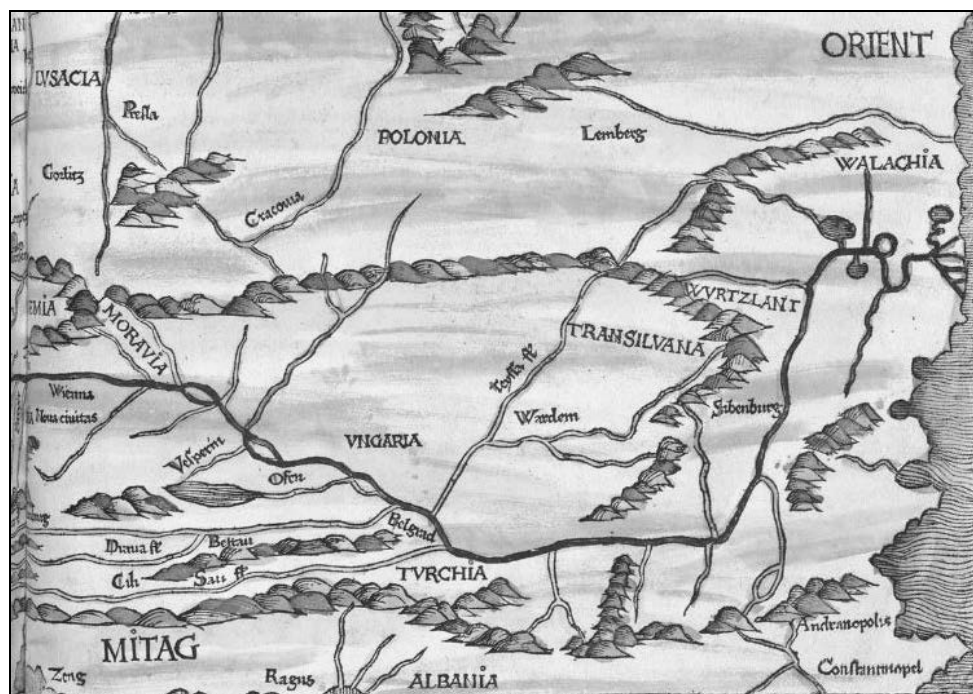
Parcurgând-o în totalitate, se constată că această *Cronică universală* este o adevărată enciclopedie, cuprinzând istorie, filologie, geografie, meteorologie, minuni, curiozități, descrieri de locuri, de întâmplări, comete, eclipse de soare și de lună, monștri, oameni cu diverse diformități, invazii de lăcuste, hagiografie și martirologii, scene de holocaust, concilii ecumenice, secte religioase, ordine călugărești, biografii ale celor care s-au afirmat pe scena istoriei de la facerea lumii până în vremurile contemporane realizării cărții, regi, împărați, mari comandanți de oști, papi, episcopi, reformatori, eretici, legiuitori, poeți, istorici, mari oratori, filosofi, medici celebri, oameni de artă și de cultură din toate timpurile, fiecare prezentat la locul și timpul său, pe baza unei documentații specifice sfârșitului de secol al XV-lea.

¹⁴ Figura exemplificată în continuare apare reluată de 14 ori, cf. *Liber Chronicarum*, Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, Inc. 7.

¹⁵ Christoph Reske, *Schedelsche Weltchronik*, „Historisches Lexikon Bayerns”, URL: http://www.historisches-lexikon-bayerns.de/artikel/artikel_45473. (10.11.2014)

¹⁶ Elena-Maria Schatz, *op. cit.*, p. 72.

¹⁷ Knefelkamp Ulrich, *Münzer Hieronymus*, „Neue Deutsche Biographie“, 18 (1997), S. 557-558 [Onlinefassung]; URL: <http://www.deutsche-biographie.de/ppn118585568.html>.

Liber chronicarum, Bayerische Staatsbibliothek Rar. 287, f. CCC,
Harta Estului Europei

Bucurându-se de un real succes, *Cronica* a cunoscut doua retipăriri în mai puțin de 10 ani, la Augsburg în 1496-97 mai întâi varianta în limba germană, iar în anul următor cea latină, tipograful fiind Johann Schonsperger. Varianta germană a fost din nou imprimată în 1500.

În cele 23 de rânduri ale textului care însoțește imaginea denumită „Walachia”, text al cărui autor este papa Pius II, apar informații privind delimitarea geografică a Valahiei și vecinii acesteia – sunt amintiți vechii locuitori, geții, care i-au pus pe fugă pe Darius, fiul lui Histaspes, ca și războaiele cu romanii, în urma cărora Dacia a fost colonizată, se lansează ideea că denumirea țării și a locuitorilor ei derivă de la numele Flaccus, un presupus comandant roman, după care locuitorii ar fi fost numiți „flacci”, iar țara, „Flactia”.

Papa afirmă, în continuare, originea latină a limbii vorbite de „valahi” și faptul că ea a suferit asemenea modificări, încât, pentru un italian, a devenit aproape de neînțeles.

Venind cu informațiile la zi, autorul notează că în Valahia sunt două partide rivale, Dăneștii și Drăculeștii, consemnează efectul negativ al acestor rivalități în luptele cu turcii, dar și rolul lui Iancu de Hunedoara în victoriile dobândite în aceste lupte. În încheiere, umanistul italian subliniază faptul că descrierea provinciei este dificil de realizat, în condițiile în care chiar autorii din care și-a cules informațiile

se contrazic, referitor fie la descrierea granițelor acesteia, fie la puterile care stăpânesc părți din ea, pentru că, în trecut, provincia a fost cu mult mai mare, în prezent fiind mult micșorată, la fel cum s-a întâmplat și cu alte provincii din Italia sau cu Macedonia. În prezentarea Ungariei, vorbind despre Transilvania, spune că odinioară a fost locuită de daci, iar cu privire la Iancu de Hunedoara, îi menționează originea română, vitejia și mulțimea luptelor cu turcii.

Iată traducerea textului *Cronicii* referitor la spațiul românesc:

„Valahia este un ținut vast care începe din Transilvania și se termină la Marea Neagră; este o zonă, în general, de câmpie și lipsită de apă; la sud se află fluviul Dunărea, la nord locuiesc rușii care în vremea noastră se numesc ruteni, iar dincolo de fluviul Nistru se află sciții nomazi pe care astăzi îi numim tătari; acest pământ a fost locuit odinioară de geți, care l-au constrâns pe Darius, fiul lui Hystapsis, la o fugă rușinoasă și au supus Tracia prin numeroase lupte. Mai târziu, au fost învinși în luptă de romani, iar generalul lor, Flaccus, i-a supus pe daci și a întemeiat o colonie romană, numită Flaccia, de la numele lui. După aceea, de-a lungul timpului, acest cuvânt s-a stricat și a ajuns Valahia, iar locuitorii au fost numiți valahi în loc de flacci. Limba acestui neam este tot latina, dar atât de mult schimbată, încât cu greu poate fi înțeleasă de un italian. În vremea noastră valahii sunt împărțiți în două tabere, unii sunt dani, ceilalți, draguli (???); dar fiindcă erau mai slabi decât dani și au îndurat de la ei nedreptăți, (dragulii) i-au chemat în ajutor pe turci și aproape i-au nimicit cu totul pe dani. Ioan de Hunedoara, dobândind puterea în Ungaria, i-a ajutat pe dani, redându-le ceea ce le-a aparținut și dobândind, pentru el însuși, multă faimă și multe bogății. Într-adevăr a pus stăpânire pe ținuturile smulse de la turci și le-a păstrat pentru el și pentru urmașii săi. Valahii locuiesc și în insulele Dunării, printre care se numără și insula Peuce, pe care o pomenesc vechii scriitori. Ei locuiesc și în Tracia, unde o parte a valahilor este sub stăpânirea turcilor, o altă parte, sub stăpânirea ungarilor. Știu bine că este foarte greu de descris aceste provincii, deoarece autorii pe care trebuie să-i reproduc nu numai au variante diferite, dar se și contrazic între ei; deseori ei confundă situarea, dimensiunea și puterea provinciilor, căci unii (consideră că) o provincie a fost odinioară mai mare decât este în vremea noastră, iar alții (afirmă că) odinioară o provincie nu a existat sau a fost foarte mică, dar acum este mare și înfloritoare. Despre Lombardia și Romandiola nu se afirmă în vremurile noastre că au fost provincii mari, iar Insubria, Lemilia și Flamina sunt mai degrabă necunoscute. Macedonia, numită Emathia în timpul regelui Emathion, fusese neînsemnată, dar mai târziu, s-a extins în lung și în lat datorită puterii regilor și străduinței poporului, dar și prin atragerea vecinilor. Așadar, dacă cei care, în descrierea mea, nu găsesc (ținuturile) în ordinea cunoscută de ei sau în ordinea pe care au găsit-o la alți autori, să nu mă condamne, ci să aibă în vedere schimbările care se produc deseori în această regiune.”

Acestea sunt informațiile care au circulat în epocă, referitor la ținuturile locuite de români, la originea latină a poporului și a limbii române, fie citite direct din diversele ediții ale operei papei Pius II, fie preluate din paginile *Cronicii de la Nürnberg*.

Din numărul relativ mare ale exemplarelor *Cronicii* păstrate până astăzi, în România există 17 exemplare¹⁸. Edițiile *Cronicii* aflate la Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, nu beneficiază de același decor coloristic prezent în alte ediții; Inc. 7¹⁹ este parțial colorat până la f. CXXVII inclusiv, iar Inc. 128²⁰ nu prezintă nicio urmă de colorare; de asemenea lipsesc paginile de însemnări suplimentare.

¹⁸ 2 exemplare la Biblioteca Națională a României, 2 exemplare la Biblioteca Academiei Române, 1 exemplar la Muzeul Național de Istorie și 1 exemplar într-o colecție particulară; în Cluj-Napoca, 2 exemplare la Filiala Cluj-Napoca a Bibliotecii Academiei Române; la Constanța 1 exemplar la Biblioteca Județeană; la Iași, 1 exemplar la Muzeul Literaturii Române; la Oradea, 1 exemplar la Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai” Bihor; în fine, cel de-al 12-lea exemplar la Sibiu, la Muzeul Național Brukenthal; 2 exemplare din ediția în limba germană, apărută tot la Koberger, în anul 1493, ambele la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca; din edițiile pirat, în limba germană, realizate la Augsburg, de Johannes Schönsperger, există 3 exemplare: 1 exemplar al ediției în limba latină, din 1497, păstrat la Direcția Generală a Arhivelor Naționale din București și 2 exemplare ale ediției în limba germană, de la 1500, unul la București, la Biblioteca Națională a României, cel de-al doilea, la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca. Dintre aceste 17 exemplare ale *Cronicii*, un exemplar, aflat în colecțiile Bibliotecii Academiei Române, are toate ilustrațiile colorate manual, fapt ce-i conferă un plus de valoare. Din păcate, intervenția artistică a rămas anonimă.

¹⁹ Book ID 142 Autor și titlu SCHEDEL, HARTMANN: *Liber chronicarum*. 2° (400x275); [326] ff. Lipsă ff. 21-27, 31-36, 40, 45, 50, 51, 56, 64, 66-68, 204, 207, 209, 214, 249, 250, 279-282, 285, 291, 319, 320 și 326; ff. 28-318 numerotate *Foliu(m) VIII-Folium CCXCVIII*. s. sign. Editor Locul apariției Nürnberg. Tipograf [Anton Koberger]. Data apariției [12.VII.1493]. Referințe bibliografice HC 14508; BMC II 437 (IC. 7451); Goff S-307; CIH 3039; IP 4941; CIB 274; CIBB 500; CIBA 62, 63; Schatz 116, 117. Aspect grafic Tipar negru; cuprinsul (ff. 2-20) și părți din text pe două coloane. Text f. 28r: 353x223, 64 rânduri. Colontitlu. La f. 2r, inițială multicoloră; restul inițialelor din cuprins completate manual cu roșu. În text inițiale tipărite. Numeroase xilografuri, unele colorate manual; ff. 1v și 286v, albe. Legătura modernă (sec. XVIII): coperti de carton învelite în pergament. Însemnări F. 2r: (sec. XVII) *Collegii Claud(ipolitani) S(ocietatis) I(esu)*; f. 1r: *Collegij Soc(ietatis) Jesu 1764 Claudiopoli; Bibliothecae R(egii) Lycei Claudiop(olitani) 1832*; ex-libris ștampilă: ROM. KATH. LYCEUMI KÖNYVTÁR KOLOZSVÁRTT. Între f. 189 și f. 190 este legată o filă manuscrisă (însemnări de natură istorică, sec. XIX). Proveniența Biblioteca Colegiului catolic din Cluj. Cota actuală Inc. 7

²⁰ Book ID 143 Autor și titlu SCHEDEL, HARTMANN: *Liber chronicarum*. 2° (400x275); [326] ff. Lipsă ff. 1-4, 6-7, 12, 106-107, 199-200, 280-285, 317-321, 326; ff. 21-316 numerotate *Foliu(m) I-Folium CCXCVI*. s. sign. Editor Locul apariției Nürnberg. Tipograf Anton Koberger. Data apariției 12.VII.1493. Referințe bibliografice HC 14508; BMC II 437 (IC. 7451); Goff S-307; CIH 3039; IP 4941; CIBA 62, 63; CIBB 500; CIB 274; Schatz 116, 117. Aspect grafic Tipar negru; cuprinsul (ff. 2-20) și părți din text pe două coloane. Text f. 28r: 353x223, 64 rânduri. Spații pentru inițiale necompletate. Colontitlu. Numeroase xilografuri; f. 297, ruptă parțial. Legătura complet distrusă, se păstrează doar cotorul din din piele de culoare deschisă (sec. XVI) cu patru nervuri. Însemnări Ex-libris ștampilă: *Szatmári egyházmegyei püspöki könyvtár*; f. 279r: însemnări în limba latină referitoare la catastrofe naturale și epidemii din Ungaria între anii 1829 și 1834. Proveniența Biblioteca Episcopiei romano-catolice din Satu Mare. Cota actuală Inc. 128. Observații Vezi Inc. 7, nr. 142.

Pentru istoria românilor importanța *Cronicii de la Nürnberg* constă în faptul că, citând un umanist de valoarea lui Silvio Piccolomini, a stabilit locul acestora în contextul istoriei europene, originea lor latină și angajarea în luptele împotriva turcilor.

Liber Chronicarum, Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca,
 Inc. 128, f. XLVI^r

